

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปรัชญาตะวันตก นับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เพลโตคือนักคิดคนสำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านต่าง ๆ ทั้งการปกครอง วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ และเทววิทยา ในที่นี้รวมถึงการวางรากฐานงานด้านการศึกษาด้วย มโนทัศน์ด้านการศึกษาของเพลโตนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการคิดในการมองว่าความจริงเป็นสิ่งสมบูรณ์ซึ่งเพลโตเชื่อว่ามีโลกแห่งแบบ^๑ เป็นโลกที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส และต่างจากโลกแห่งวัตถุที่รับรู้ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยนัยนี้เพลโตจึงเชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีทั้งส่วนที่เป็นกายภาพและจิตวิญญาณ^๒

จากความเข้าใจเรื่องโลกและธรรมชาติของมนุษย์ดังที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญทางด้านการจัดการศึกษาของเพลโตว่า เมื่อจะให้การศึกษเพื่อพัฒนามนุษย์จึงมิใช่การพัฒนาที่เน้นเพียงร่างกายเท่านั้น แต่มนุษย์ควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาทางด้านคุณธรรม เพราะความดีเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเอง บุคคลจึงควรเรียนรู้ที่จะกระทำความดีเพื่อความดี มิใช่กระทำเพื่อเป้าหมายอย่างอื่น

ด้วยเหตุนี้ความหมายของการศึกษาในทัศนะของเพลโต จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งให้บุคคลพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่คุณธรรมทั้งสี่ประการ^๓ ทัศนะด้านการศึกษาของเพลโตที่กล่าวมาข้างต้นนี้ถือกำเนิดขึ้นเพื่อโต้แย้ง แนวคิดการศึกษาของกลุ่มโซฟิสต์ที่มักสอนให้คนทำความดีตามความพึงพอใจ^๔ เพลโตไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการศึกษาดังกล่าว จึงได้ยกเหตุผลขึ้นมาหักล้างการศึกษาที่สอนให้คนทำความดีตามความพอใจ โดยโต้แย้งให้เห็นจุดอ่อนของแนวคิดการศึกษานี้ว่า

^๑ Ram Nath Sharma, *History of Western Philosophy*, (Delhi: Kedarnath Ram Nath, n.d.), p.75-76.

^๒ physical or material part and non material part or soul

^๓ R.C. Lodge, *Plato's Theory of Education*, (London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1950), p.9-12.

^๔ G.B. Kerferd, "The sophists", *Routledge History of Philosophy*, Vol. 1 (1997): 244-269.

เมื่อสอนว่าความดีคือความพอใจ ความดีจะกลายเป็นทัศนะแบบอัตวิสัย เพราะฉะนั้นผลลัพธ์ที่ตามมา กับการศึกษาแนวนี้ คือ ส่งผลให้เกิดปัญหาจริยธรรมของคนในสังคมและมาตรการที่จะใช้เพื่อตัดสิน ความดีงามย่อมถูกทำลายลง^๕

เพลโตได้เสนอการศึกษาขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นว่า การศึกษาที่มุ่งเน้นเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการทางผัสสะหรือความอยากของมนุษย์นั้น เป็นการศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดูเหมือนจะมีใช้มีแต่ในกลุ่มของนักคิดกรีกดังเช่นเพลโตเท่านั้น

ในพุทธปรัชญาเถรวาท เมื่อกล่าวถึงการศึกษาคำนี้มาจากภาษาบาลีว่า สิกขา มีรากศัพท์ว่า สิกข ดังนั้น สิกขาหรือศึกษาจึงเป็นการพัฒนาอายตนะให้ทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเพื่อให้เกิดปัญญา โดยการฝึกอบรมในอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา^๖ จะเห็นได้ว่า พุทธปรัชญาได้มีการกล่าวถึงกระบวนการในการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ ทั้งทางด้านกายและจิตไว้ด้วยเช่นกัน การศึกษาที่ปรากฏในพุทธปรัชญา เป็นทัศนะที่เริ่มต้นจากการมองความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่หนึ่งในธรรมชาติที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ นอกจากมนุษย์จะมีร่างกาย เป็นส่วนประกอบสำคัญแล้ว ยังมีจิตใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง ซึ่งไม่สามารถจับต้องได้ทุกคนต้อง ต่อสู้กับความอยากที่เรียกว่ากิเลส

จากความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญทางด้านการจัดการศึกษาของพุทธปรัชญาว่า เมื่อจะให้การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ จึงมิใช่การพัฒนาที่เน้นเพียงเพื่อพัฒนาสมองและทักษะความฉลาดของมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่การมองธรรมชาติของมนุษย์ในแง่นี้จะช่วยก่อให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญาและจิตใจให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ทัศนะด้านการศึกษาของพุทธปรัชญาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ถือกำเนิดขึ้นเพื่อโต้แย้งแนวคิดการศึกษาเดิมของผู้คนส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน โดยการสอนให้คนกราบไหว้บูชาเทพเจ้าเพื่อให้โชค ลาภหรือแม้กระทั่งการนิยมนำพิธีบูชายัญ ด้วยเครื่องบูชายัญที่ต้องมีการฆ่าสัตว์

^๕ Gorgias, translated by B. Jowett, in **The Dialogues of Plato**, (London: Oxford University Press, 1953), Vol. 2, pp.597-599.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

จำนวนมาก^๗ พุทธปรัชญาไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการศึกษาดังกล่าว จึงได้ยกเหตุผลขึ้นมาหักล้างและเปลี่ยนมานำเสนอแนวทางการศึกษาแบบใหม่ซึ่งเชื่อสิ่งที่มีอยู่จริง คือ การศึกษาที่สอนเกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาจึงเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้จะคำนึงถึงการเรียนการสอนที่เป็นไปเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งตรงกับทัศนะในทางพุทธปรัชญาเรื่องจริต ๖^๘ ดังตัวอย่างของพระนันทเถระผู้มีราคะจริตหลงใหลในความงาม^๙ และพระจุฬปันถกะที่ชี้ให้เห็นว่า การบรรลุเป้าหมายการศึกษาของพุทธปรัชญา คือ บรรลุมรรคผลนั้น ไม่เกี่ยวกับสติปัญญาบุคคลผู้มีสติปัญญาน้อยก็สามารถบรรลุธรรมได้

หากมีวิธีการสอนที่เหมาะสมแก่จริตของผู้เรียน^{๑๐} การสอนจึงต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลายให้เหมาะสมกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีอยู่มากเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ แนวทางการศึกษาที่พุทธปรัชญานำเสนอขึ้นมาในสังคม จึงถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่กำเนิดขึ้นเพื่อโต้แย้งแนวคิดการศึกษาของพวกเขาพรหมณียุคสมัยนั้น จากที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการศึกษาทั้งของเพลโตและพุทธปรัชญาต่างเกิดขึ้นเพื่อโต้แย้งแนวคิดการศึกษาที่ตนเห็นว่ามีข้อด้อย นั่นคือ การศึกษาที่ละเลยความสนใจในด้านจริยธรรมของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม แม้จะอธิบายได้ว่าแนวคิดการศึกษาทั้งของเพลโตและพุทธปรัชญาจะเห็นสอดคล้องกันในเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นของการศึกษาที่เน้นพัฒนาอุปนิสัยแต่ในแง่ของรายละเอียดที่ย่อยลงมา ทั้งสองสำนักคงมีทัศนะบางประการที่เป็นอัตลักษณ์ คุณลักษณะเฉพาะตัวปรากฏอยู่

ดังนั้น หากพูดถึงปรัชญาการศึกษาของเพลโต ยังคงมีประเด็นปัญหาที่น่าค้นคว้าเพื่อหาคำตอบ ยกตัวอย่างปัญหาจากมุมมองของพุทธปรัชญาที่สะท้อนไปยังแนวคิดการศึกษาของเพลโต คือ การศึกษาที่ปฏิเสธโลกของผัสสะ จะเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์แบบใดอย่างไร ทั้งนี้เพราะชีวิตมนุษย์ต้องเผชิญกับความจริงของโลกแห่งผัสสะและผัสสะเป็นฐานรับรู้ข้อมูลประการแรกของมนุษย์ การที่เพลโตมองว่าความจริงเป็นสิ่งสมบูรณ์ จึงทำให้เชื่อว่ามีโลกแห่งแบบ ซึ่งเป็นโลกที่อยู่เหนือ

^๗ ที.ที. (ไทย) ๙/๓๔๔-๓๕๘/๑๓๗-๑๕๐.

^๘ ขุ.ม.(ไทย) ๒๙/๑๕๖/๔๓๐, ขุ.จ.(ไทย) ๓๐/๘๕/๓๐๔.

^๙ ขุ.อ.(ไทย) ๒๕/๒๒/๒๑๐-๒๑๔.

^{๑๐} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๕๓๗-๕๖๖/๔๓๖-๔๓๗.

ประสาทสัมผัสและต่างจากโลกแห่งวัตถุ ดังนั้น ปัญหาที่ตามมาคือการจัดการศึกษาที่ไม่นำโลกของผัสสะมาเป็นฐานคนอาจไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่

ในประเด็นนี้ พุทธปรัชญาย่อมมองต่างจากเพลโต เนื่องจากพุทธปรัชญามองโลกของผัสสะเป็นโลกที่ไม่เที่ยงเหมือนกันก็จริงอยู่ แต่ทว่าแนวคิดการศึกษาของพุทธปรัชญานั้น ยอมรับการศึกษาที่เริ่มต้นมาจากการนำฐานของผัสสะมาฝึกฝนพัฒนา เพื่อให้มนุษย์หรือผู้เรียน มีความเข้าใจเบื้องต้นอันนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษาในพุทธปรัชญา คือ เข้าใจแก่นแท้ของชีวิต สามารถควบคุมผัสสะลดความอยากความต้องการที่ไม่จำเป็นลง เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ พุทธปรัชญายังสามารถตั้งคำถาม ต่อแนวคิดการศึกษาของเพลโต ซึ่งเป็นอีกประเด็นปัญหาหนึ่งที่น่าสนใจจากมุมมองของพุทธปรัชญาต่อทัศนะการศึกษาของเพลโต คือ ถ้าหากคนหรือผู้เรียนมีแบบสากล ดังเช่นที่เพลโตกล่าวไว้จริง คนมีแบบของคน การศึกษาที่มีแบบหรือเป้าหมายเดียว จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ที่มีธรรมชาติที่หลากหลายได้อย่างไร ในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่เห็นด้วยกับทัศนะเช่นนี้ จึงได้เสนอว่า มนุษย์ไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดอย่างไร มนุษย์ย่อมแตกต่างกันเพราะกรรม ในความหมายที่ว่าทุกคนคือผู้เลือกการกระทำ และต้องรับผิดชอบต่อผลที่ตามมา ถ้าทำความดีผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นคนดี ถ้าทำชั่วย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติดิทรามไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดอย่างไรก็ตามจุดร่วมที่สำคัญของเป้าหมายแนวคิดการศึกษาในพุทธปรัชญา คือการศึกษาที่ต้องการพัฒนาคนอย่างสมดุล

ในพุทธปรัชญามีได้ปฏิเสธการศึกษาแบบชาวโลกหรือเชื่อว่าการศึกษามีเป้าหมายเดียวเท่านั้น แต่พุทธปรัชญายังเสนอว่าผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายการศึกษาในหลายชั้น เริ่มตั้งแต่ระดับต้นที่เรียกว่า วิชาฐานมิกัตถะ ซึ่งเป็นเป้าหมายการศึกษาที่ต้องการพัฒนามนุษย์โดยเน้นความสุขและความก้าวหน้าในปัจจุบัน จนถึงการมีประโยชน์อย่างยิ่งที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิตคือปรมาตมะ^{๑๑} ที่กล่าวมานี้ คือตัวอย่างจากมุมมองของพุทธปรัชญาที่สะท้อนไปยังการศึกษาของเพลโต

นอกจากนี้ พุทธปรัชญายังสามารถตั้งคำถามต่อแนวคิดการศึกษาของเพลโตในมุมอื่นๆ อีกได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนโดยเน้นที่คุณธรรมเพียงสี่ประการ คือ ความฉลาด

^{๑๑} หัวข้อธรรมเรื่อง “ประโยชน์ ๓” ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พ.จ. ๓๐/๖๗๓/๓๐๘.

ความกล้าหาญ ความรู้จักประมาณ และความยุติธรรม^{๑๒} การตีกรอบและให้ความสำคัญกับคุณธรรมเพียงสี่ประการนี้จะเหมาะสมกับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาหรือไม่

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของเพลโตในทัศนะของพุทธปรัชญา เนื่องด้วยเห็นว่ายังคงมีประเด็นบางส่วนที่ยังไม่ได้รับการศึกษาตีความและแสดงให้เห็นมุมมองปรัชญาการศึกษาของเพลโตในทัศนะของพุทธปรัชญา ประกอบกับควรมีการศึกษาปรัชญาการศึกษาของเพลโต และการศึกษาปรัชญาการศึกษาของพุทธปรัชญาเพื่อยืนยันข้อสรุปที่ว่า การศึกษาที่ดีไม่อาจละทิ้งการพัฒนากายและใจได้ นั่นคือ ความมุ่งหวังที่แท้จริงของการศึกษาต้องนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงภายในของบุคคล

การศึกษาในลักษณะนี้ ประโยชน์อีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ จะช่วยให้ได้เห็นการศึกษาของเพลโตในทัศนะของพุทธปรัชญา ซึ่งพุทธปรัชญาอาจสามารถตอบคำถามบางประการที่ยังไม่ชัดเจนในปรัชญาการศึกษาของเพลโตได้ และสุดท้ายอาจช่วยตอบคำถามต่อประเด็นปัญหาที่ว่า รูปแบบการศึกษาใดเป็นรูปแบบการศึกษาที่ดีที่สุด ซึ่งไม่ถูกจำกัดด้วยระยะเวลาที่เปลี่ยนผันไป ดังนั้น หากมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงปรัชญาการศึกษาของเพลโตในทัศนะของพุทธปรัชญา ในบริบทใหม่ที่ต่างจากเดิมจะเป็นประโยชน์ในการชี้ให้เห็นลักษณะเด่นของการศึกษาทั้งสองแบบ ในขณะเดียวกันยังเป็นการชี้ให้เห็นถึงการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อเป็นฐานความรู้ สำหรับใช้เป็นแนวทางในกำหนดนโยบายวางแผนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม คือ การศึกษาที่เน้นพัฒนากายและใจมิใช่การศึกษาที่เน้นเพียงเพื่อพัฒนาทักษะเท่านั้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปรัชญาการศึกษาของเพลโต
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปรัชญาการศึกษาของพุทธปรัชญา
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของเพลโตในทัศนะของพุทธปรัชญา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

^{๑๒} Plato, *The Republic of Plato*, translated by Allan Bloom, (New York: Basic Book Inc., 1968), p. 428-435.

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้ ด้านเนื้อหา ประการที่หนึ่ง มุ่งศึกษาถึงองค์ความรู้ อันเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของเพลโต ประการที่สอง ทำการศึกษาทัศนะอันเป็นปรัชญาการศึกษาของพุทธปรัชญา โดยจะรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูล จากงานนิพนธ์เรื่อง The Republic ซึ่งมุ่งเน้นศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ อันเป็นผลงานนิพนธ์ของ เพลโตที่ปรากฏอยู่ในรูปของหนังสือ เอกสาร และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ส่วนปรัชญาการศึกษาของ พุทธปรัชญาจะศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทยและบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ ร่วมด้วยการค้นคว้าจากตำราวิชาการ หนังสือ งานวิจัย บทความ รวมถึง เอกสารเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาที่ปรากฏพบ

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ปรัชญาการศึกษา หมายถึง การนำมโนทัศน์ซึ่งเป็นความเข้าใจในประเด็นเรื่อง โลก ความจริง และธรรมชาติของมนุษย์ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาทั้งในด้านหลักการ วิธีการ และ จุดมุ่งหมายของการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาของเพลโต หมายถึง มโนทัศน์ของเพลโตทางด้านการศึกษา เพื่อพัฒนา ผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้วยหลักคุณธรรม ๔ ประการ อันได้แก่ ความพอดี ปัญญา ความกล้าหาญ และความยุติธรรม

ปรัชญาการศึกษาของพุทธปรัชญา หมายถึง มโนทัศน์ของพุทธปรัชญาทางด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาอายตนะภายในของผู้เรียนให้สมบูรณ์พร้อม ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้วยหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

การวิเคราะห์ หมายถึง การพิจารณาเหตุผลที่ใช้ในการอธิบายปรัชญาการศึกษาของเพลโต และพุทธปรัชญา จากนั้นทำการประเมินเหตุผลปรัชญาการศึกษาของเพลโตในทัศนะพุทธปรัชญาเพื่อ หาข้อสรุป

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พุทธทาสภิกขุ ได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง “การศึกษาคืออะไร”^{๑๓} มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางการศึกษาในพระพุทธศาสนา ความเป็นมาของการศึกษาที่ถูกต้องนั้น คือ สิ่งที่ทำให้ชีวิตก้าวหน้าจนเต็มความหมายของคำว่า “ชีวิต” กล่าวคือ การศึกษาจะต้องพัฒนาจิตของมนุษย์ให้มีพลัง เกิดความสมดุล ทั้งในด้านความสามารถทางวิชาชีพ มีปัญญาและคุณธรรม เปรียบเสมือนชีวิตที่เจริญก้าวหน้า และมีความสุขจะต้องเทียมด้วยควายสองตัว คือ ตัวรู้และตัวแรง โดยมีตัวรูนำตัวแรงไปในทางที่ถูกต้อง

จักรสิน พิเศษสาทร ได้แต่งหนังสือ “ทฤษฎีและนักปรัชญาการศึกษาของตะวันตก”^{๑๔} มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางด้านแนวคิดการศึกษาของเพลโต ความเป็นมาของการศึกษาเพลโตมีความเห็นว่า เด็กควรเรียนวิชาดนตรีและยิมนาสติกหรือพลศึกษา ก่อน เมื่อโตขึ้นจึงศึกษาวิทยาศาสตร์และปรัชญา ความคิดที่สำคัญที่สุดสำหรับเรื่องการศึกษาของเพลโตคือ เป็นผู้ริเริ่มเสนอให้สตรีมีโอกาสเรียนหนังสือได้เท่าเทียมกับชาย ตามความสามารถและกำลังสติปัญญา ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของสตรีให้ได้รับการศึกษาเท่ากับชายเป็นครั้งแรก เพลโตจึงอนุญาตให้สตรีเข้ารับการศึกษานในสำนักอคาเดมีของเขา ซึ่งเป็นความคิดที่ถือว่าก้าวหน้ากว่าความคิดของนักการศึกษาคนอื่นๆ ในยุคนั้น นอกจากนี้ เป้าหมายของการศึกษาในทัศนะของเพลโต คือการให้ความเจริญเติบโตทางจิตใจเป็นหลัก จึงมุ่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กเป็นสำคัญ

ปรีชา ช่างขวัญยืน ได้แปลหนังสือเรื่อง “อุดมรัฐ”^{๑๕} มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางด้านแนวคิดการศึกษาของเพลโต ความเป็นมาของการศึกษาที่ปรากฏอยู่ในหนังสือชื่ออุดมรัฐนี้ ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือสำคัญเล่มหนึ่ง ทั้งนี้เพราะครอบคลุมแนวคิดทั้งทางด้านปรัชญา การศึกษา กฎหมาย รัฐศาสตร์ และวรรณคดี ในด้านการศึกษาหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายแนวคิด เป้าหมาย และวิธีการให้ความรู้แก่บุคคลไว้เป็นระบบและครบถ้วน เพลโตเห็นว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับสังคม การศึกษาเป็นกลไกสำคัญของรัฐ ถือเป็นกระบวนการของการอบรมหล่อหลอมกล่อมเกล้าให้คนในสังคมมีค่านิยมที่พึงประสงค์ หากต้องการให้คนมีคุณธรรม จริยธรรม กระบวนการในการศึกษาก็ควรจะมุ่งเน้นให้คนเห็นคุณค่าของสองสิ่งนี้

^{๑๓} พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมบุชา, ๒๕๑๗), หน้า ๑๓.

^{๑๔} จักรสิน พิเศษสาทร, ทฤษฎีและนักปรัชญาการศึกษาของตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, ๒๕๒๑), หน้า ๒๑-๒๓.

^{๑๕} เพลโต, The Republic (อุดมรัฐ), แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้าคำนำ.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของ ปรัชญาการศึกษา^{๑๖} ไว้ว่า คุณค่าของ ปรัชญาการศึกษานั้นมีหลายประการด้วยกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ ประการที่หนึ่ง ปรัชญาการศึกษา ช่วยตั้งคำถามที่ลึกซึ้ง ประการที่สอง ปรัชญาการศึกษาช่วยให้เกิดความเข้าใจ ปรัชญาการศึกษาช่วย จัดความไม่สอดคล้องกัน ประการที่สี่ ปรัชญาการศึกษาช่วยให้เห็นภาพรวม และประการสุดท้าย ปรัชญาการศึกษาช่วยเสนอแนวคิดใหม่

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ ปรัชญาสำหรับการศึกษา^{๑๗} ซึ่งสามารถสรุปใจความ สำคัญได้ว่า ปรัชญาพยายามเข้าใจในเรื่องความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง แล้วอธิบายให้เป็น ระบบโดยตลอด ครั้งเมื่อมาพิจารณาการศึกษา ก็ย่อมจะพยายามเข้าใจการศึกษาโดยตลอด แล้วแปล ความหมายของการศึกษานั้น ออกมาให้เป็นแนวคิดในวงกว้าง จะได้เป็นทางเลือกในการวางนโยบาย และปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมคติที่พึงประสงค์

ทองปลิว ชมชื่น ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของคำว่า ปรัชญาการศึกษา^{๑๘} ไว้ความว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นวิธีการคิดที่จะแสวงหาแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ และ การศึกษานอกระบบ โดยมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายของการศึกษา แนวทางการบริหารการศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

แสงเดือน ทวีสิน ได้ให้ทัศนะในเรื่อง ปรัชญาการศึกษาคืออะไร^{๑๙} ซึ่งสามารถสรุปใจความ สำคัญได้ว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในชีวิตประจำวันและในการสอนของครู เพราะแนวความคิด ความเชื่อ ความคิด และการปฏิบัติของครูย่อมสะท้อนถึงปรัชญาการศึกษาที่ ครูผู้นั้นยึดถืออยู่ โดยที่ตนเองอาจจะไม่รู้ นั่นคือ ปรัชญา ปรัชญาจะช่วยผสมผสานแนวความคิดที่ หลากหลายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อนำไปปฏิบัติการ อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

^{๑๖} ไพฑูรย์ สินลารัตน์, **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๔๓-๔๔.

^{๑๗} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **ปรัชญาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๒๓.

^{๑๘} ทองปลิว ชมชื่น, **ปรัชญาการศึกษานอกระบบ**, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓.

^{๑๙} แสงเดือน ทวีสิน, **ปรัชญาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี, ๒๕๓๐), หน้า ๔๘.

ปรัชญาการศึกษาจะมีประโยชน์ต่อบุคคลที่ยอมรับว่า ระบบการศึกษาทุกระบบขึ้นอยู่กับปรัชญาชีวิต การศึกษาจะถูกต้องได้ก็ต่อเมื่อบุคคลที่จัดการนั้นมีปรัชญาชีวิตที่ถูกต้อง

ชม ภูมิภาค ได้กล่าวถึง “การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพและการพัฒนา” ไว้ความว่า^{๒๐} ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์สาระสำคัญอยู่ที่การส่งเสริมความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของมนุษย์ให้มีระดับที่สูงขึ้น ทั้งในแง่ของปัญญาและพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นกระบวนการพัฒนาทางด้านจิตใจ เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาจนถึงที่สุดแล้ว ก็จะช่วยส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

มานิช ตันชนวนิชย์ ได้แต่งหนังสือ “การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”^{๒๑} มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ มโนทัศน์ทางด้านแนวคิดปรัชญาการศึกษาของพุทธ ความว่า พุทธศาสตร์ในเชิงวิชาการศึกษาหรือศึกษาศาสตร์ จะพบว่ามีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือ มีระเบียบวิธีการค้นหาความรู้ด้วยวิธีแห่งปัญญา มีเนื้อหาโครงสร้างของศาสตร์ประกอบด้วยเนื้อหาของศาสตร์ต่างๆ กล่าวถึงความเป็นอยู่ของสังคมในหลายมิติ เช่น การจัดระเบียบของสังคม การปกครอง การอบรม เป็นต้น มีเนื้อหาด้านสังคมศาสตร์ ด้านมนุษยศาสตร์มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ ความเชื่อ ศาสนา ปรัชญา จากการแสวงหาความรู้อันกว้างขวาง ด้วยการศึกษาชีวิตและธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนจึงมีศักยภาพสามารถนำเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวตนมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ ด้วยการฝึกอบรมตนเพื่อความเจริญงอกงามของร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา อันเป็นสาระหลักสำคัญของพุทธศาสตร์

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ ได้วิเคราะห์เรื่อง พุทธปรัชญาการศึกษา^{๒๒} ไว้ว่า ธรรมชาติของการศึกษาในพุทธปรัชญาที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแบบศาสนา (Religious Education) แต่ก็มีได้หมายความว่า มิได้มีการกล่าวถึงการศึกษาแบบชาวโลก (Secular Education)

^{๒๐} ชม ภูมิภาค, การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๗๑-๑๑๗๙.

^{๒๑} มานิช ตันชนวนิชย์, การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๕), หน้า ๗๑-๗๖.

^{๒๒} วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, “พุทธปรัชญาการศึกษา”, ใน วารสารพุทธศาสนศึกษา, ฉบับที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๒) : ๒๒-๔๐.

ความหมายของคำว่า “สิกขา” หมายถึง การศึกษาแบบศาสนา แต่ถ้าหากมีความหมายเป็นการศึกษาแบบชาวโลก ท่านได้กล่าวรวมไว้ในคำว่า สิปฺป หรือ ศิลปะ ซึ่งน่าจะมีความหมายรวมทั้ง การศึกษาแบบศาสนาและแบบชาวโลก โดยมีลักษณะเปิดทั่วไป ไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่จำกัดเฉพาะบุรุษหรือสตรีเพศ ซึ่งเน้นไปที่การพัฒนาทั้งทางกายและจิต ความรู้ที่ได้รับตามหลักสูตรจัดเป็นพุทธิศึกษา

รฐนีย์ การิอุมา ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปรัชญาการศึกษาของเพลโต”^{๒๓} สามารถสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับนิตศันทางด้านแนวคิดปรัชญาการศึกษาของเพลโตได้ว่า ปรัชญาการศึกษาของเพลโตมีปฐมฐานมาจากแนวคิดทางอภิปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในแบบทวินิยม เชื่อในเรื่องเอกภาพของร่างกาย (สสาร) กับจิต (อสสาร) แบบองค์รวม แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดต่อเนื่องจากความเชื่อในเรื่องแบบ (Form) ซึ่งเพลโตถือว่าเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์สากล และเมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาจิตวิญญาณให้สมบูรณ์พร้อมแล้วก็สามารถหยั่งเห็นหรือค้นพบโลกแห่งแบบนั้นได้ ดังนั้น การศึกษาตามทัศนะของเพลโตจึงเป็นกระบวนการที่ฝึกฝนและพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายซึ่งถือเป็นส่วนทางกายภาพ และด้านจิตใจซึ่งถือว่าเป็นส่วนของจิตวิญญาณ ทั้งสองด้านนี้ต้องได้รับการพัฒนาในลักษณะที่มีความสมดุล จิตวิญญาณจะสามารถพัฒนาให้มีศักยภาพก็ต่อเมื่อสถิตอยู่ในกายภาพที่พัฒนาหรือสมบูรณ์เต็มที่ ฉะนั้น การที่จะสามารถฝึกฝนและพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพเต็มที่จึงจำเป็นต้องพัฒนา ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้มีความสมดุลและเป็นเอกภาพ กระบวนการการฝึกหัดขัดเกลาการศึกษาของเพลโตจึงเน้นการฝึกฝนทั้งสองด้านไปพร้อมๆ กัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง ศิลปศาสตร์แนวพุทธ^{๒๔} ได้กล่าวถึงการศึกษา สรุปความได้ว่าการศึกษาทางศิลปศาสตร์แนวพุทธเป็นวิชาที่ทำให้คนเป็นคน ทำให้มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ เป็นผู้มีความสามารถ และมีความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตไปได้ด้วยดี โดยพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง ส่วนวิชาการอื่นๆ ซึ่งเป็นการศึกษาแบบวิชาชีพหรือวิชาเฉพาะเป็นวิชาที่สร้างเครื่องมือหรืออุปกรณ์ให้แก่บัณฑิตเน้นพัฒนาทักษะ ดังนั้น ในการศึกษาเล่าเรียนการมี

^{๒๓} รฐนีย์ การิอุมา, “ปรัชญาการศึกษาของเพลโต”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๗)

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ศิลปศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๗๒.

แรงจูงใจที่ผิดไม่ได้เป็นการศึกษาที่เป็นไปเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม แต่เป็นการศึกษาที่สนองความเห็นแก่ตัวย่อมเป็นการศึกษาที่ผิดพลาด

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง “ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก”^{๒๕} มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางด้านแนวคิดการศึกษาของเพลโต ความเป็นนักปรัชญาที่สำคัญมากที่สุดคนหนึ่งของโลก นับจากอดีตถึงปัจจุบันอิทธิพลทางความคิดได้แผ่ขยายครอบคลุมไปในหลายสาขาวิชา ในด้านการศึกษาได้อุทิศตนให้กับการสร้างคนให้เป็นนักปรัชญาและนักปกครองที่ดี โดยได้ตั้งสำนักการศึกษาขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนกรีก เพลโตตั้งชื่อสำนักแห่งนี้ว่า อคาเดมี เปิดทำการสอนครั้งแรก พ.ศ. ๑๕๖ อคาเดมี นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของกรีก เอกลักษณะพิเศษของอคาเดมีอยู่ที่การยอมรับการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ เยาวชนกรีกที่ใฝ่การศึกษาสามารถเข้ามาเรียนโดยไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียม

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง “ปรัชญาทรรศน์ : ปรัชญาการศึกษา”^{๒๖} มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางด้านปรัชญาการศึกษา ความเป็นการศึกษาของสังคมมิได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่มีความสัมพันธ์กับระบบอื่นๆ ในสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาวิจัยปรัชญาการศึกษาจึงสามารถทำได้สองทาง หนึ่ง วิเคราะห์ดูว่าสังคมใดสังคมหนึ่งมีปรัชญาการศึกษาอย่างไร การจัดการศึกษาของสังคมนั้นมีแนวทางและอุดมคติอย่างไร และสอง เสนอว่าสังคมนั้นควรจัดการศึกษาอย่างไร ทางแรกวิเคราะห์สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นจริง ทางที่สองเสนอสิ่งที่ควรเป็น ปรัชญาช่วยแสวงหาคำตอบให้กับปัญหาทางการศึกษา

John S. Brubacher ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคำว่า ปรัชญาการศึกษา^{๒๗} ไว้ว่า หากศึกษาตามหลักวิธีการคิดทางปรัชญา ปรัชญาการศึกษามีหน้าที่สำคัญ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดกระบวนการเพื่อพัฒนาการศึกษา คือ ประการที่หนึ่ง ปรัชญาการศึกษาจะช่วยสังเคราะห์หาความจริงในกรณีที่มีปัญหาที่ต้องการข้อสรุป ประการที่สอง ปรัชญาการศึกษาจะช่วยสร้างเป้าหมายทาง

^{๒๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๗ – ๑๕๒.

^{๒๖} วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาทรรศน์ : ปรัชญาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทนำ.

^{๒๗} John S. Brubacher, **Modern Philosophy of Education**, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1962), p. 6-13.

การศึกษาที่เป็นบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ด้วยการใช้เหตุผลในเชิงตรรกะเพื่อกำหนดขอบเขตการวางโครงสร้างการศึกษาขึ้น และประการสุดท้าย ปรัชญาการศึกษา อาจทำหน้าที่ในการแสดงความคิดวิพากษ์ ระบบหรือองค์ประกอบทางด้านการศึกษาในแบบต่างๆ ที่ถูกคิดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน

Glenn Langford ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคำว่า ปรัชญาการศึกษา^{๒๘} ไว้ความว่า ในด้านการศึกษา หากนิยามว่าปรัชญาการศึกษามีบทบาทหรือหน้าที่ที่สำคัญอย่างไรบ้าง นักการศึกษาได้เสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ออกมามากมาย แต่ที่แท้จริงแล้ว ตามทัศนะของแลงฟอร์ด เห็นว่า บทบาทที่สำคัญจริงๆ ของปรัชญาการศึกษาซึ่งเป็นปรัชญาประยุกต์นี้ อาจมีประโยชน์ต่อแวดวงการศึกษาในด้านที่ช่วยให้เห็นข้อสรุปของข้อถกเถียงต่างๆ โดยอาศัยเหตุผลเข้ามาตรวจสอบ ด้วยเหตุนี้ วิธีการทางปรัชญา จะช่วยให้นักการศึกษาได้ข้อสรุปที่ชัดเจนขึ้น

George L. Newson ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของคำว่า ปรัชญาการศึกษา ไว้ในหนังสือที่ชื่อว่า What is Philosophy of Education^{๒๙} ความว่า ในวงวิชาการศึกษาศาสตร์ คำว่า ปรัชญาการศึกษา คือ การนำเอาหลักบางประการที่ว่าด้วยเรื่อง ความจริง ความรู้ คุณค่า ในปรัชญาบริสุทธิ์มาดัดแปลงให้เป็นระบบ เพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดองค์ประกอบหรือกระบวนการต่างๆ ทางการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงต่อการพัฒนาผู้เรียน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานเหล่านั้นศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้ พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงพระพุทธรศาสนามับการศึกษาไว้ว่า การศึกษาที่ดีคือการพัฒนามนุษย์ทั้งทางด้านความสามารถและจิตใจซึ่งเป็นต้นกำเนิดของการแสดงพฤติกรรม งานนี้เป็นการบรรยายเพื่อให้เห็นเป้าหมายของการศึกษาในพระพุทธรศาสนา ยังมีได้มีการกล่าวถึงในด้านวิธีการและประเด็นปัญหาที่พบในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ที่ปรากฏพบ จักรสิน พิเศษสาทร ได้ศึกษาทฤษฎีและนักปรัชญาการศึกษาของตะวันตก สารสำคัญของงานชิ้นนี้โดยมากยังไม่ใช่การตอบปัญหา แต่เป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้นเชิงประวัติศาสตร์ของเรื่องนี้เท่านั้น ปรีชา ช่างขวัญยืน ได้แปลหนังสือเรื่องอุตมรัฐ สารสำคัญที่ปรากฏอยู่ในงานชิ้นนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดการศึกษาของเพลโตว่า การศึกษาเป็นกลไกสำคัญของรัฐ และเป็นกระบวนการของการอบรมหล่อหลอมกล่อมเกล้าให้คนในสังคมมีค่านิยมที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ยังไม่ปรากฏพบการวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาการศึกษาของเพลโตไพทอริย์ สีนลาร์ตัน ได้ศึกษาเพื่อนำเสนอความหมาย ขอบเขต และคุณค่าของปรัชญาการศึกษา งานชิ้นนี้มีได้มีการกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นจึงไม่ปรากฏพบการวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นว่า

^{๒๘} Glenn Langford, **Philosophy and Education**, (London: The Macmillan, 1968), p. 10.

^{๒๙} George L. Newson, “**Education Philosophy**”, What is Philosophy of Education, ed, Chritopher J. Lueos, (London: The Macmillan, 1969), p.163.

คุณค่าของปรัชญาการศึกษาที่มีประโยชน์นั้น จะนำมาใช้ให้เหมาะกับมนุษย์ได้อย่างไร ในเมื่อมนุษย์นั้นมีหลากหลาย แต่ปรัชญาการศึกษามีวิธีการที่ตายตัว สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้นำเสนอว่าปรัชญาการศึกษาเกี่ยวข้องกับสัมพันธกันอย่างไร หากการศึกษาได้อาศัยกระบวนการทัศน์ทางปรัชญาเพื่อเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาก็จะทำให้เกิดผลเช่นไรบ้าง งานชิ้นนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปรัชญาการศึกษา แต่ไม่ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาในสำนักต่างๆ ดังนั้น จึงไม่ปรากฏการวิพากษ์ เพื่อให้ทราบว่าปรัชญาการศึกษาในแต่ละแนวคิดนั้น มีลักษณะเด่นและด้อยอย่างไร และแบบใดที่เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนามนุษย์ ทองปลิว ชมชื่น ได้ศึกษาเพื่อนำเสนอแนวคิดทางด้านปรัชญาการศึกษา แต่ทั้งนี้มิได้วิเคราะห์ให้ทราบว่า ปรัชญาการศึกษาแต่ละสำนักมีลักษณะเด่นอย่างไร แสงเดือน ทวีสิน อธิบายว่าปรัชญาการศึกษาคืออะไร มีประโยชน์อย่างไร งานชิ้นนี้เป็นการนำเสนอและการรวบรวมข้อมูลเท่านั้น ยังไม่ใช้การตอบปัญหา ชม ภูมิภาค ได้นำเสนอเพื่อให้ทราบว่าการศึกษาของพระพุทธศาสนาทำให้เกิดสันติภาพขึ้นได้จริง ซึ่งเป็นการนำเสนอให้เห็นประโยชน์ แต่ทั้งนี้ยังขาดการวิเคราะห์ในด้านวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษา มาโนช ตัณชนิชย์ ได้นำเสนอเรื่องการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ ในงานชิ้นนี้เป็นการจับประเด็นเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นว่าถ้านำพุทธศาสตร์มาศึกษาในกรอบด้านการศึกษา พระพุทธศาสนาจะมีกระบวนการอย่างไร ซึ่งงานนี้เป็นการนำเสนอแบบบรรยายเพื่อเปิดเผยข้อมูล ทั้งนี้ยังไม่พบการวิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นมองมนุษย์อย่างไร เมื่อมนุษย์เป็นเช่นนั้น การศึกษาควรเป็นเช่นไร วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ ได้วิเคราะห์เรื่องพุทธปรัชญากับการศึกษา งานชิ้นนี้พยายามยืนยันว่าพุทธศาสนามีแนวคิดด้านปรัชญาการศึกษาปรากฏอยู่อย่างชัดเจน โดยแสดงให้เห็นว่าพุทธปรัชญามีมโนทัศน์ทางด้านอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยาซึ่งสอดคล้องกับหลักการ วิธีการ และเป้าหมายด้านการศึกษาอย่างไร งานชิ้นนี้นำเสนอบนฐานของเหตุผล เพื่อสรุปว่าพุทธปรัชญาคือหนึ่งในแนวคิดปรัชญาการศึกษาที่สำคัญ แต่ทั้งนี้ยังไม่ปรากฏพบการวิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นข้อเด่นและข้อด้อยของวิธีการจัดการศึกษาตามแนวทางดังกล่าว

รุสนีย์ การิอุมา ได้ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของเพลโต งานชิ้นนี้เป็นการอธิบายเพื่อให้เห็นรูปแบบแนวคิดการศึกษาในทัศนะของเพลโต แต่ยังไม่มีการประเมินผล ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปรัชญาการศึกษาของเพลโตเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์หรือไม่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้บรรยายเพื่อให้ทราบว่า การศึกษาทางศิลปศาสตร์แนวพุทธเป็นวิชาที่ทำให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง แต่ทั้งนี้ยังไม่ปรากฏพบการวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาทางด้านปรัชญากับการศึกษา พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ศึกษาปรัชญากรีกบ่อเกิด ภูมิปัญญาตะวันตก มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางด้านแนวคิดการศึกษาของ

เพลโต โดยได้แสดงให้เห็นว่าเพลโตมีอิทธิพลต่อแนวคิดด้านการศึกษาของกรีกอย่างไร ซึ่งเป็นการนำเสนอข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เท่านั้น

ส่วนผลงานของ John S. Brubacher ได้นำเสนอแนวคิดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ในงานนี้ ยังไม่ได้ประเมินเหตุผลว่าปรัชญาการศึกษาในแต่ละแบบที่คิดค้นเพื่อนำมาใช้นั้นมีจุดเด่นและจุดด้อยอย่างไร งานของ Glenn Langford ได้ชี้ให้เห็นว่าบทบาทที่สำคัญจริงๆ ของปรัชญาการศึกษามีประโยชน์ในด้านที่ช่วยให้เห็นข้อสรุปของข้อถกเถียงต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงช่วยให้นักการศึกษาได้เห็นข้อดีข้อเสียของปรัชญาการศึกษาแต่ละรูปแบบได้อย่างชัดเจน Glenn Langford เพียงชี้ให้เห็นว่าปรัชญาการศึกษานั้นก่อให้เกิดประโยชน์เช่นไร มีกระบวนการในการนำไปใช้อย่างไร แต่ยังขาดการวิพากษ์เพื่อทำให้เห็นว่า ในบรรดาปรัชญาการศึกษาที่มีทั้งข้อเด่นและข้อด้อย ปรัชญาการศึกษาแบบใดที่สอดคล้องกับการนำมาใช้เพื่อพัฒนาธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความหลากหลายได้ งานของ George L. Newson เป็นการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับสาระสำคัญ ขอบเขต และหน้าที่ของปรัชญาการศึกษา แต่ท้ายที่สุดงานชิ้นนี้ยังไม่ได้ตอบปัญหาว่า ปรัชญาการศึกษาแบบใดที่เหมาะสมกับการนำมาใช้เพื่อพัฒนามนุษย์

ทั้งนี้ จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมา ยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวคิดทางด้าน ปรัชญาการศึกษาของเพลโตจากมุมมองของพุทธปรัชญา ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความปรารถนา ที่จะศึกษาวิจัยประเด็นดังกล่าว เนื่องจากงานวิจัยนี้จะช่วยตอบปัญหาพื้นฐานในด้านเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาด้วยวิธีการทางปรัชญามีการวิเคราะห์ วิจารณ์ เพื่อพิจารณาข้ออ้าง นำเสนอเหตุผลสนับสนุน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นองค์ความรู้ใหม่

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

- (๑) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผลที่ใช้ในการอธิบายปรัชญาการศึกษาของเพลโตและพุทธปรัชญา
- (๒) วิเคราะห์เหตุผลเหล่านั้น และทำการประเมินเหตุผลปรัชญาการศึกษาของเพลโตและพุทธปรัชญาเพื่อหาข้อสรุป
- (๓) นำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้เข้าใจปรัชญาการศึกษาของเพลโต
- ๑.๗.๒ ทำให้เข้าใจปรัชญาการศึกษาของพุทธปรัชญา
- ๑.๗.๓ ทำให้ได้วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของเพลโตในทัศนะของพุทธปรัชญา
- ๑.๗.๔ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับทัศนะของพุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาของเพลโต
- ๑.๗.๕ เพื่อเป็นฐานความรู้ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม คือ การศึกษาที่เน้นพัฒนากายและใจ
- ๑.๗.๖ เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ทางวิชาการ ให้มีการวิเคราะห์และวิพากษ์งานทางด้านปรัชญาการศึกษาต่อไป